

Nad hrobem rudoarmejce

Sem klade něčí ruka něžná
ten zelenavý věnec z chvojí,
aby tu jenom růže sněžná
nekryla srdce padlé v boji

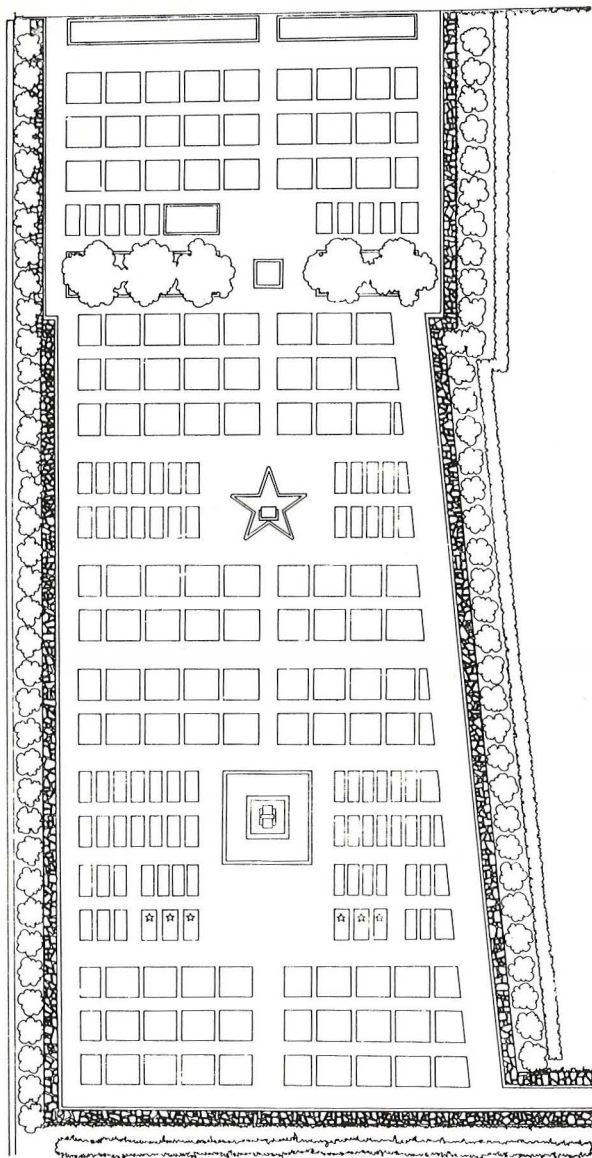
František Branislav

Na počest třicátého výročí Vítězného února vyhlásila vláda ČSR svým usnesením č. 70 ze dne 24. února 1978 nové národní kulturní památky, tj. řečeno slovy zákona číslo 22/58 Sb. „památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa“. Pět z nich je na území hlavního města Prahy. Mezi nimi zaujímá přední místo Čestné pohřebiště rudoarmejců na Olšanech (hřbitov II, odd. 13—14), které bylo zřízeno v roce 1945, aby se v něm sešli k poslednímu odpočinku všichni, kteří padli v „poslední operaci války“ — při osvobozování Prahy. Byly sem tehdy přeneseny ostatky většiny příslušníků Rudé armády, jejichž společné i jednotlivé hroby byly rozsety po celém území našeho hlavního města. Na tomto pietním území, které bylo upraveno podle návrhu představitelů Rudé armády a které je obdobné jako pohřebiště padlých rudoarmejců v jiných městech, je nyní pohřbeno celkem 436 důstojníků, poddůstojníků a vojáků. Na hrobě každého z nich je pomníček z umělého kamene s bronzovým emblémem se dvěma zkříženými praporce, dvěma samopaly a s pěticípou hvězdou a mramorová deska se jménem padlého. Uprostřed areálu stojí památník se dvěma bronzovými postavami rudoarmejců na žulovém podstavci. Na památníku je nápis: „Věčná sláva vojákům Rudé armády padlým v boji za čest a nezávislost sovětské vlasti a osvobození slovanských národů od fašismu 1941—1945“. Autory tohoto pomníku jsou akad. sochař Jaroslav Brůha a akad. architekt Karel Beneš. V roce 1975 bylo pohřebiště nově pietně upraveno.

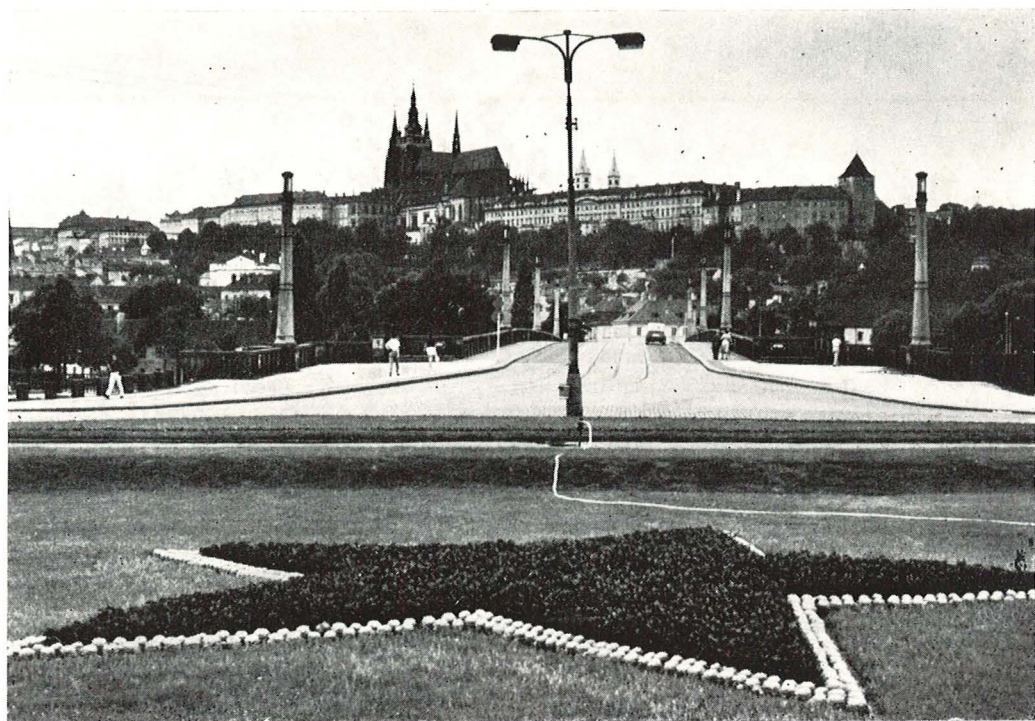
Mezi těmi, kdož tu odpočívají, jsou i vojáci, kteří byli v květnu 1945 pohřbeni v parčíku před Rudolfinem.

Zde byl pohřben i gardový poručík Ivan Grigorjevič Gončarenko, velitel jednoho z více než sedmi set obrněných vozidel spěchajících na pomoc Praze.¹ Jeho tank typu

varovat čs. kapitán Kaše, který věděl, že Klárov je obsazen nacisty, kteří hodlají hájit přístup do středu města. Gončarenko jej ve spěchu snad ani nevnímal. Tank číslo 24 vjel jako první do prostoru Klárova a tam byl zasažen třemi střelami ze samohybného děla, kterým nacisté kryli předmostí Mánesova mostu. Tank byl zničen a jeho pětadvacetiletý velitel, gardový poručík I. G. Gončarenko tu na samém konci

Nákres Čestného pohřebiště
rudoarmejců na Olšanech

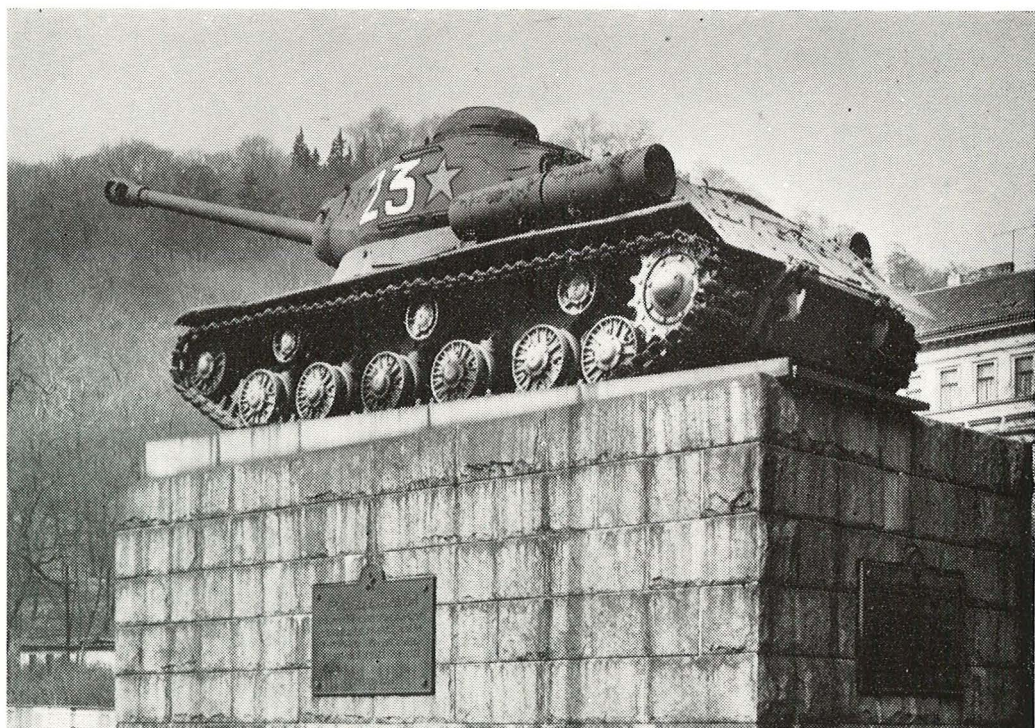
Na náměstí Krasnoarmejců byli dočasně pochovááni sovětští vojáci, kteří padli 9. 5. 1945 při osvobozování Prahy

války skončil svou dlouhou bojovou poutí i svůj statečný život. Zbývající členové posádky, řidič tanku rotný Ilja Šklovský byl těžce zraněn výbuchem granátu v obličeji tak, že na pravé oko oslepnul. Pomocník řidiče, četař Alexandr Filipov, který ho po prvním zásahu vystřídal v řízení, byl další střelou vážně zraněn také v obličeji. Nabíječ četař Nikolaj Kovrigin silným výbuchem ohluchl a protože neslyšel, byl pak ještě zraněn projíždějícím autem. Jediný, kdo vyvázl bez zranění, byl střelec četař Pavel Batyrev. Spolu s posádkou tanku utrpěl vážné zranění, pro které mu musela být amputována noha, Čech František Souček. Ten se přidal k sovětským tankistům již v Německu, kde byl ve waldheimském vězení, odkud uprchl počátkem května. Teprve na Hradčanech přesedl na Gončarenkův tank, aby vedl četvrtu poručíka Burakova ulicemi Prahy. Dvacet let jsme se domnívali, že na Klárově tehdy zahynula celá osádka tanku, kterému velel gardový poručík Gončarenko. Teprve v roce 1965 se zásluhou soudruha Filipova bývalí spolubojovníci znovu sešli a v květnu 1965 přijeli společně s rodiči a bratrem Ivana G. Gončarenka do Prahy. Znovu se setkali i s Františkem Součkem. Tehdy se všichni tito hrdinové, dnes již v Praze legendární, stali čestnými občany města.²

Když byl zasažen Gončarenkův tank, vypálili střelci obou následujících tanků (čís. 23 a 25) a zničili postavení nacistických děl. Oba tanky — č. 23, kterému velel poručík Burakov, i č. 25, kterému velel poručík Kotov, pak objely zničený tank č. 24 a pokračovaly určeným směrem k Mánesovu mostu a dál do centra Prahy. Boj na Klárově si vyžádal ještě další oběti: padli gardový poručík Alexandr M. Davidov, seržant Alexej G. Vostrikov a samopalník V. D. Mjagov.

Padlé hrdiny z Klárova pak Pražané ještě též den přenesli přes most, který již nestačili přejet, a pohřbili je spolu s těmi, kteří padli na Starém Městě, v parčíku uprostřed náměstí před Rudolfinem. Toto místo se stalo prvním hrobem poručíka Gončarenka, poručíka A. M. Davydova³, seržanta A. G. Vostrikova⁴, samopalníka V. D. Mjagova⁵, který byl zabit při střeleckém souboji s nacistickými samohybnými děly na Klárově. V kapse uniformy rotného Mjagova byl nalezen rozepsaný dopis matce, který zůstal již navždy nedokončen. Na malém hřbitůvku byl uložen také seržant A. K. Panov⁶ a voják L. A. Višněvskij⁷. Původně Smetanovo náměstí bylo později na památku těchto hrdinů, kteří tu byli pohřbeni, přejmenováno na náměstí

Pomník sovětských tankistů z roku 1945 na náměstí Sovětských tankistů na Smíchově

Krasnoarmejců. Místo jejich původního hrobu připomíná dnes pěticípá hvězda, která každoročně na jaře rozkvétá rudými květy.

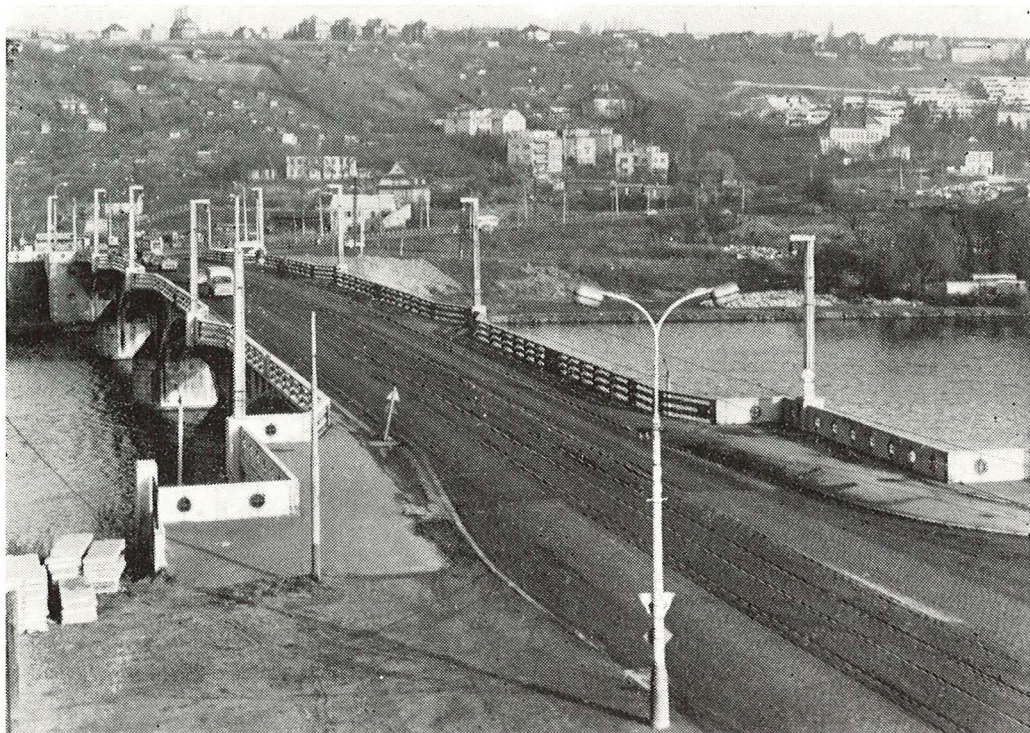
Velitele tanku č. 24 připomíná také pamětní deska osazená ve skále proti čp. 132/III., na níž je napsáno: „Zde padl 9. 5. 1945 jeden z hrdinů Rudé armády Ivan Grigorjevič Gončarenko, gardový poručík tankové armády generála Leljušenka, stár 25 let“. Památník, který je ze sliveneckého mramoru, byl osazen 1. listopadu 1947.

Předměty patřící poručíku Gončarenkovi a jeho druhům, které byly nalezeny na tomto místě, jsou dnes ve sbírkách Vojenského muzea v Praze.

Památku všech sovětských tankistů, kteří padli při osvobození Prahy, připomíná velký pomník na bývalém Štefánikově náměstí v Praze 5 na Smíchově, dnes náměstí Sovětských tankistů. Na žulovém podstavci, který postavili společně sověští vojáci s pražskými kameníky, stojí tank typu IS označený číslem 23. Historie pomníku je asi tato: Pražané požádali sovětské velení, aby v Praze zůstal na památku tankových

Svědkiem těžkých bojů za Květnového povstání pražského lidu v roce 1945 byl i most Barikádníků, dnes již zaniklý

Cesta od Kobylis a most Barikádníků byly jednou z tras, po kterých vjely 9. 5. 1945 do Prahy tanky, jimž velel generál Rybalko

Čestné pohřebiště rudoarmejců na Olšanech (NKP)

Čestné pohřebiště rudoarmejců na Olšanech — ústřední pomník od J. Brůhy (1946)

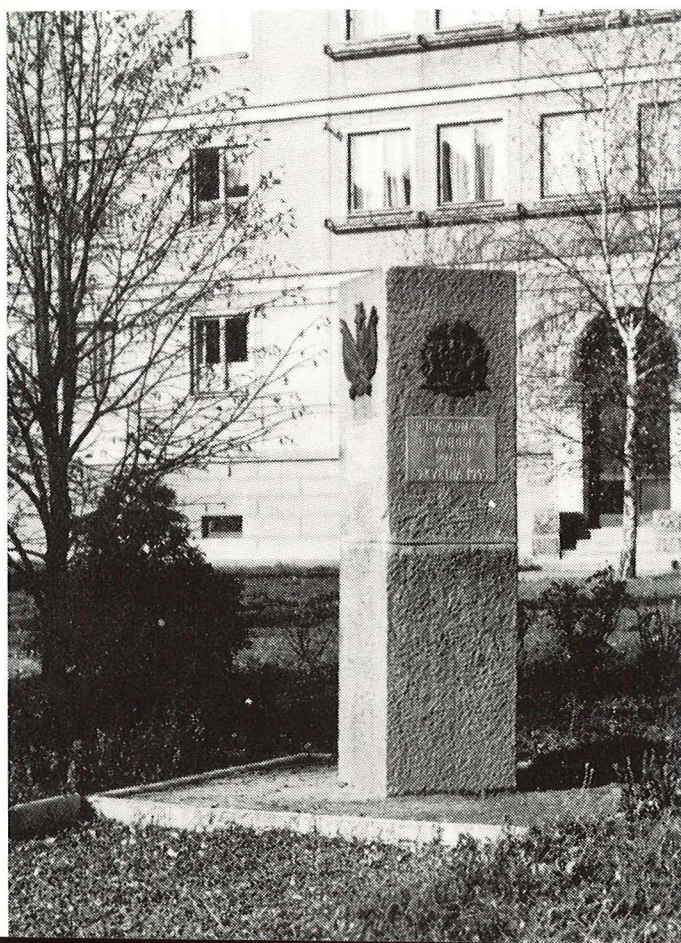
bojů při osvobození jejich města Gončarenkův tank. Generál Lejušenko byl touto prosbou dojat a byl by rád vyhověl, ale proti zničenému klárovskému tanku měl zásadní námitky. „Přece nebudeme Čechům dávat ‚metallolom‘ (tj. železo do šrotu)! Ať má Praha na Rudou armádu důstojnou památku!“ Proto byl na pomník umístěn nový tank typu IS a byl označen číslem 23. I kvůli tomu číslu se vedly spory, ale co záleží na čísle, vždyť tanky čísel 23, 24 i 25 byly všechny čelnými stroji, všichni členové jejich osádek se chovali stejně statečně a všichni stejně přispěli k porážce fašismu i k osvobození Prahy.

Pamětní deska umístěná na žulovém podstavci tanku nese nápis: „Věčná sláva hrdinům gardovým tankistům armády generála Lejušenka padlým v bojích za svo-

Zličíně a Kunraticích. Proti hlavnímu vchodu hřbitova je před žulovým pomníkem ozdobeným hvězdou hrob patnácti sovětských vojáků a čtyřicet dva českých obránců Prahy. V Chodově je po Olšanech druhé největší pohřebiště příslušníků Rudé armády, protože zde po boku jednatřiceti českých bojovníků odpočívá dvě stě šedesát tři sovětských vojáků. Spolu s nimi je uložena schránka s prstí, která pochází z míst bojů u Sokolova.

Příchod Rudé armády a osvobození Prahy 9. května 1945 připomínají ještě další místa, především šest stél vybudovaných na hlavních trasách, po kterých přijely do Prahy první sovětské tanky: na Leninově třídě v Ruzyni při pravé straně cesty od ruzyňského letiště k Dolní Liboci, na levé straně Horoměřické silnice v Šárce nad zámečkem Jenerálka a před areálem Vysoké školy zemědělské v Kamýcké ulici v Suchdole na dnešním území Prahy 6 (trasa vojsk generála Leljušenka); v ulici Čimické na bohnickém okraji Čimického háje, v Ďáblické ulici a na třídě Rudé armády

Památník v Suchdole (Kamýcká ulice) připomíná jednu z hlavních tras, kterými přijely Praze na pomoc tanky Rudé armády 9. 5. 1945

bodů a nezávislost naší velké Sovětské rodiny. — Dne 9. května 1945 osvobodili ruští gardové tankisté město Prahu od německých uchvatitelů. Mezi těmi, kteří se zvláště vyznamenali, padli smrtí hrdinů: gardový nadporučík Novožilov Boris Ivanovič, gardový poručík Jegorov Pavel Andrejevič, gardový poručík Gončarenko Ivan Grigorjevič, gardový starší seržant Chmelnickij Alexej Vasiljevič, gardový seržant Rešelnikov Vladimír Ivanovič, gardový seržant Černikov Ivan Grigorjevič, gardový řadový voják Vostrikov Alexej Jegorovič a gardový řadový voják Bazeljuk Ivan Nikiforovič — 9. 5. 1945. “Následují verše Vítězslava Nezvala, které vyjadřují hlubokou vděčnost všem, kdo svými životy vykoupili svobodu Československa:

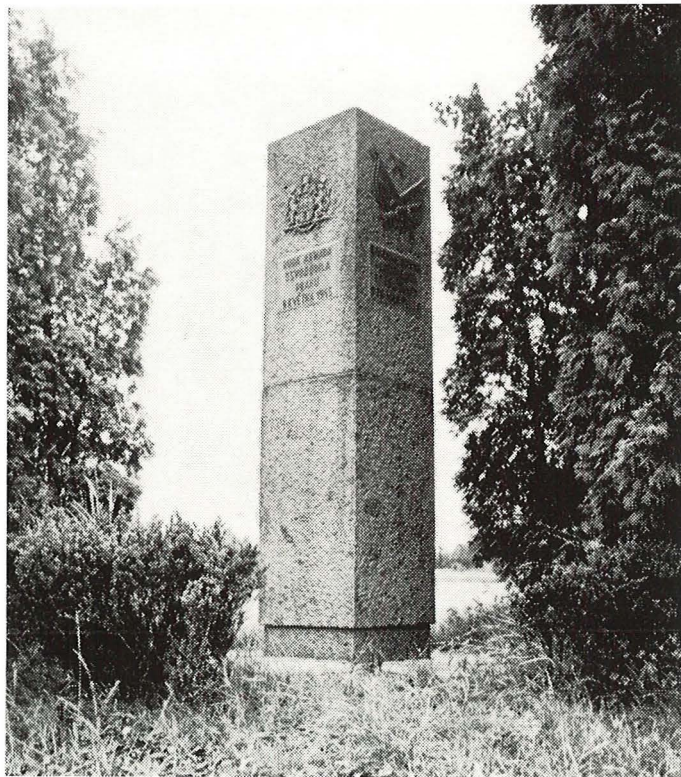
V tom starém městě portálů,
barokních soch a bank
potkávám cestou z Petřína
už deset roků tank.
I mně jsi, tanku,
zachránil můj život, vlast a dílo,
bez tebe by se mřelo líp,
líp mřelo, nežli žilo,
bez tebe toto město měst
by bylo vymřelé,
ty tanku s pětícípou hvězdou,
s hvězdou na čele.
(Úryvek z básně k 9. květnu 1955.)

Slavnostní odhalení pomníku se konalo 29. července 1945 a byli mu kromě mohutného shromáždění pražského lidu i zástupců sovětských vojsk přítomni gen. plk. Dmitrij Leljušenko, tehdejší velvyslanec SSSR Valerij Zorin, gen. Žarov, primátor hlavního města Prahy Dr. Václav Vacek a předseda československé vlády Zdeněk Fierlinger.

Pomník je jednou z památek, které byly pro svou historickou cenu již v roce 1964 zapsány do Státního seznamu nemovitých kulturních památek (pod ev. č. 1381).

Na olšanském pohřebišti nyní odpočívá většina z těch osmi set sovětských vojáků, kteří padli při osvobození Prahy. Byl sem převezen i mladý gardový nadporučík Vladimír Ivanovič Čirjakov (narozený v roce 1919), jehož zastihla smrt v boji před Prahou a jehož první hrob byl v parčíku na náměstí Míru (tehdy na Vinohradském náměstí). Byla to prostá zelená mohyla ověncovaná bílým šeríkem, korunovaná rudou hvězdou a ozdobená červenobílým nápisem: „Věčná sláva bojovníku Rudé armády, vojínu za osvobození českého národa a města Prahy“.⁸

V některých částech dnešní Velké Prahy jsou ještě další hroby sovětských vojáků. Jedno z hromadných pohřebišť najdeme např. na hřbitově v Liboci (Leninova třída), kam byli převezeni i ti, kteří byli původně pohřbeni v Ruzyni, v Radotíně,

Památník v Ruzyni (Leninova třída) byl postaven na jedné z tras, po kterých přijela 9. 5. 1945 do Prahy Rudá armáda

u kobylické vozovny na území dnešní Prahy 8 (trasa tanků, kterým velel generál Rybalko). Tyto žulové pomníky byly vztyčeny v únoru 1948 a jejich odhalení se zúčastnili delegáti ustavujícího sjezdu Svazu československo-sovětského přátelství.⁹ Stély jsou již od roku 1964 zapsány ve Státním seznamu nemovitých kulturních památek, a to pod evidenčními čísly 1473 (Horoměřická), 1496 (Suchdol), 1513 (Leninova) a evidenčním číslem 1576 tři stély na dnešním území Prahy 8. Jsou to žulové sloupy, které tvoří hranoly a menší patky. Na všech obdélníkových plochách hranolu jsou kovové emblémy a nápisy — na straně východní v ruském jazyce a na straně jižní česky: „Rudá armáda osvobodila Prahu 9. května 1945“. Na západní straně je nápis: „K třicetiletí Rudé armády“ a na severní: „Hlavní město Praha 23. února 1948.“ Podnož památníku tvoří travnatý pětiúhelník rozdělený pěti cípy hvězdy vydlážděnými drobnou mozaikou.

V Praze najdeme i celou řadu objektů, které mají přímý vztah k pobytu Rudé armády v Praze. V řadě pražských škol byly v květnu 1945 zřízeny nemocnice, v řadě parků tábory sovětských vojáků, v řadě domů vojenská velitelství. Ze všech těchto míst, v nichž stopy květnových dnů už dávno ustoupily mírovému životu Prahy, je významný zvláště dům čp. 329/I na Smetanově nábřeží č. 18. Pamětní deska na něm připomíná, že zde v roce 1945 bylo sídlo velení sovětské armády a pracoviště maršála

I. S. Koněva. Dnes dům slouží Ústřednímu výboru Svazu československo-sovětského přátelství.

Na Staroměstské radnici (čp. 1/I) byla 8. května 1946 osazena bronzová pamětní deska, na které je česko-ruský text tohoto znění: „Dne 9. května 1945 osvobodila vojska ukrajinského frontu slavné Rudé armády, kterému velel hrdina Sovětského svazu maršál Ivan Stěpanovič Koněv, Prahu. Bleskovým úderem osvobodil Prahu, která mu z vděčnosti udělila čestné občanství.“

Mohli bychom dál jmenovat ještě dlouhou řadu pomníků, památníků a pamětních desek, kterých je po Praze víc než šest set. Připomeňme ještě alespoň obelisk na Mariánských hradbách u zdi královské zahrady na Hradčanech, pískovcový pomník Rudé armády v Michli (poblíž čp. 1041, Na nivách 15) či pomník na Stalingradském náměstí v Kunraticích (při čp. 180, č. 3). Na Hradčanech nalezneme hrob sovětského vojáka Běljakova (Na Loretánském náměstí před čp. 102/IV, č. 8). Tento voják byl těžce zraněn při bojích o Prahu, proto byl hospitalizován na Hradčanech. Měl poslední přání, aby byl pohřben na místě, kde jsou slyšet Loretánské zvonky. Je zde pochován pod pomníčkem z tmavošedého kamene, na kterém se třpytí zlatem lemovaná pěticípá hvězda a nápis: „Věčná sláva soudruhu Běljakovovi, padlému za osvobození Prahy“.

Nejen na všech místech, která nám připomínají velké oběti druhé světové války, ale i tam, kde válka nezanechala krvavých stop, kdekoli na naší „malé modré planetě“ bychom měli mít neustále na mysli, že stála-li svoboda národů tolik životů, tolik krve a slz, pak se my musíme ukázat být těchto obětí hodni: ze všech svých sil bojovat za mír a pokrok ve světě.

Poznámky

- ¹ gardový poručík I. G. Gončarenko, 1920—1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 128.
- ² Holub, O.: Smrt na prahu vítězství, Praha 1975.
- ³ gardový poručík A. M. Davydov, 1918—1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 127.
- ⁴ gardový seržant A. G. Vostrikov, 1923—1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 68.
- ⁵ gardový rotmistr V. D. Mjagov, †1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 63.
- ⁶ seržant A. K. Panov, 1919—1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 66.
- ⁷ voják L. A. Višněvskij, 1925—1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 67.
- ⁸ gardový nadporučík V. I. Čirjakov, 1919—1945, Olšany, čestné pohřebiště, hrob č. 115.
- ⁹ Rudé právo, 24. února 1948.